

© RESPUBLIKINĖ UNIVERSITETINĖ LIGONINĖ VAIKO RAIDOS CENTRAS

V. BLAŽYS

**DARBO PRINCIPAI SU
AGRESYVIAIS VAIKAIS**

METODINĖS REKOMENDACIJOS SLUGOS DARBUOTOJAMS
IR VAIKŲ PRIEŽIŪROS DARBUOTOJAMS (VPD)

VILNIUS 2001

DARBO PRINCIPAI SU VAIKAIS, TURINČIAIS ELGESIO SUTRIKIMŲ

Darbas su vaikais, turinčiais elgesio sutrikimų, yra labai svarbus vaikų ir paauglių psichiatrijoje. Ši pagalba – darbas su šeima ar globėjais – teikiama įvairiose įstaigose ir yra orientuota skirtingomis kryptimis: jų psichologinis konsultavimas ar socialinė pagalba, vaikų įtraukimas į įvairias užimtumo programas, individuali ar grupinė psichoterapija ir kiti metodai. Tradiciškai teikiant pagalbą didžiausias dėmesys yra kreipiamas į tos problemos šaknis – šeimos funkcionavimą, gilią vaiko emocines problemas, socialinę aplinką. Tačiau mažiau kalbama, kaip tvarkytis konkrečiam žmogui, kuris yra šalia vaiko, su jo agresyviu ir griauinančiu elgesiu. Tas žmogus, esantis šalia vaiko, gali būti psichiatrinio skyriaus auklėtojas ar medicinos sesuo ir daugelis kitų, kurie dirba su tokiais vaikais (kad būtų trumpiau, jį toliau vadinsime tiesiog auklėtoju). Šių žmonių tiesioginis darbas su vaikais yra lygiai toks pats svarbus kaip ir specialisto, kuris, spręsdamas vaiko problemas, žiūri į jų šaknis, mažiau dėmesio kreipdamas į paviršutinį vaiko elgesį. Bet mažai kas moko, tarkime, vaikų priežiūros darbuotojus, ką daryti, jeigu Tomas pradeda mušti Andrių. Ir jeigu tas auklėtojas paklausia Tomo psichoterapeuto, ką reikia daryti, neretai gali išgirsti panašų atsakymą: „Matai, ankstyvoje vaikystėje Tomas negavo reikiamos šilumos iš motinos, o jo tėvas buvo alkoholikas, jį dažnai mušdavo, todėl berniuko elgesį galbūt galima paaiškinti identifikacija su agresoriumi...“. Po tokio pokalbio auklėtoju dar neaiškiau – ką vis dėlto daryti su Tomu. Kitais žodžiais tariant, psichoterapeutui daugiausia rūpi, kodėl vaikas taip elgiasi, o auklėtoju – kaip sustabdyti tą elgesį labai konkrečioje situacijoje. Šiose rekomendacijose ir bus pateikta keletas būdų, kaip sustabdyti tą netinkamą elgesį taip, kad vaikas nesijaustų pažemintas, kad dar labiau neaugtų agresyvus elgesys.

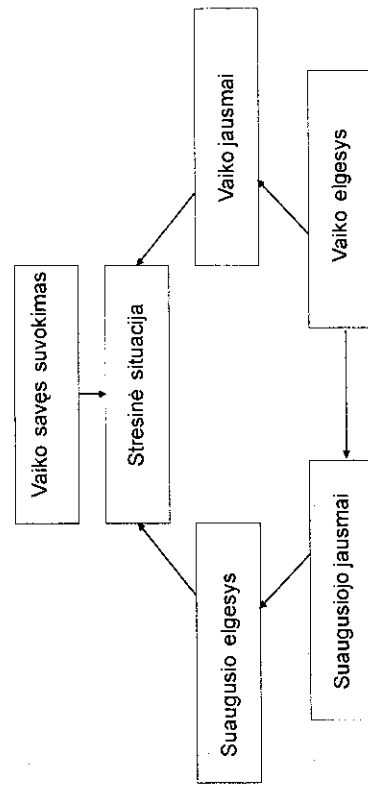
NUO KO PRASIEDA PAGALBA

Kiekvienas auklėtojas, dirbantis su elgesio problemų turinčiais vaikais, turi daugiau ar mažiau priemonių ar inventorius – popieriaus ir pieštukų, įvairių žaislų ir žaidimų. Tačiau pagrindinis „inventorius“

yra jis pats. Ir nuo to, kas vyksta su tuo žmogumi, jo jausmų ir poelgių bendravimo su vaikais metu labai priklauso darbo efektyvumas. Kodėl taip yra? Mes reaguojame į vaiko elgesį savo elgesiu, o tas elgesys priklauso nuo mumyse kylančių jausmų toje situacijoje. Kokie jausmai kyla, priklauso nuo daugelio priežasčių, taip pat ir nuo mūsų psichologinio bagažo, kurį nešamės nuo pat vaikystės.

Kada dirbame su agresyviais vaikais, tie jausmai būna daug intensyvesni nei kitose situacijose ir labiau priklauso nuo mūsų psichologinės patirties. Pavyzdžiui, jeigu auklėtojas augo šeimoje, kurioje tėvai buvo labai autoritariški, agresyvūs, jis gali labai bijoti bet kokio agresijos pasireiškimo ir dabar, kai darbe susiduria su agresyviais vaikais, tai gali išprovokuoti to auklėtojo vienoj ar kitokį pabėgimą iš tos su agresija susijusios situacijos. Tada auklėtojas gali vengti nutraukti agresiją, leisti ilgai tai agresijai pasireikšti prieš ją nutraukiant. Galimas ir kitas scenarijus šioje situacijoje – užuot bėgę nuo agresijos, mes galime indentifikuotis su savo agresyviais tėvais ir tvarkyti esamoje situacijoje labai drastiškais metodais. Taip pat suaugę dažnai bijo prarasti savo agresyvių impulsų kontrolę. Tam, kad įveiktų šią baimę, priimami sprendimai vengti „karštų situacijų“, kurios galėtų išvesti mus iš pusiausvyros. Tada auklėtojas per daug kontroliuoja vaiko elgesį, tuo sukeldamas papildomų problemų.

Taigi yra akivaizdi būtinybė suprasti savo psichologinės istorijos ryšį su dabartine situacija. Dėl šių priežasčių, galima sakyti, jog reali pagalba vaikams su elgesio sutrikimais prasideda tada, kai pradedame suprasti patys save. Aišku, tarp mūsų nėra idealių žmonių ir negalime jais tapti, tačiau nereikia pamiršti, kad mūsų psichologinė patirtis daro įtaką darbiui su agresyviais vaikais. Tam, kad geriau suprastume

savo poelgių priežastis darbe su vaikais, reikalingi kito žmogaus pastebėjimai, tarsi žvilgsnis iš šalies. Tam reikalui būtų tikslingos nuolatinės auklėtojų supervizijos.

Reali pagalba agresyviai vaikui prasideda ir tada, kai auklėtojas supranta agresyvaus elgesio atsiradimo esant vienai ar kitai situacijai priežastis. Agresyviai vaikas elgiasi ne todėl, kad jis yra iš prigimties blogas ar negeras. Agresyvus vaikas nėra išmokęs toleruoti normalaus lygio frustracijos, nusivylimo ar nerimo. Vietoj to, kad išlaikytų šiuos jausmus savyje, jis leidžia jiems išsiveržti. Į šį jausmų proveržį vienai ar kitai reaguoja ir auklėtojas. Nuo jo reakcijos priklauso, kaip toliau viskas klostysis. Kaip visa tai gali vykti, jeigu auklėtojas pats reaguos agresyviai, pateikta schemoje.

Vaiko savęs suvokimas – tai, ką vaikas pats apie save mąsto. Ir tai, ką vaikas pats apie save galvoja, šioje situacijoje yra daug svarbiau, negu kaip yra iš tikrųjų. Agresyvių vaikų savęs suvokimas yra dažniausiai toks: „Aš esu blogas, niekam nereikalingas, aš esu nevertas, kad mane kas nors mylėtų, visi nori man tik blogo, niekuo negalima pasitikėti, niekam negalima rodyti jausmų“.

Stresinė situacija. Jeigu vaiko savęs suvokimas yra toks, apie kurį rašyta anksčiau, jam net nežymus dirgiklis gali būti stresinė situacija – naujo žmogaus sutikimas, nuobodulys klasėje, per dideli reikalavimai, žaislo pametimas ir t.t. Bet kokį kito žmogaus poelgį vaikas gali suvokti kaip savęs pažeminimą.

Vaiko jausmai. Tokia stresinė situacija išprovokuoja vaiko jausmus. Tie jausmai yra žymiai intensyvesni nei „eilinių“ vaikų, jie apima visą vaiką, – jeigu toks vaikas pyksta, tai pyksta ant viso pasaulio, jei jaučia kaltę, tai yra kaltas prieš visus ir dėl visko. Todėl tikslesnis pasakymas būtų, kad ne vaikas turi jausmą, o jausmas turi vaiką. Ne visada tie jausmai yra kilę vien tik dėl šios stresinės situacijos. Jie gali būti atsinešti iš namų (konfliktas su tėvais ar pan.) ir išlieti ant visai su ta situacija nesusijusių žmonių. Minėtos stresinės situacijos tik tai išprovokuoja.

Stebimas elgesys. Šių stiprių jausmų vaikas nesugeba išlaikyti savyje, jie išsilieja agresyvaus elgesio pavidalu.

Auklėtojų reakcija. Nuo jų reakcijos priklauso, ar agresyvus elgesys baigsis, ar bus provokuojamas toliau. Aišku, vaiko agresyvus elgesys

iššaukia daug įvairių auklėtojo emocijų. Pavyzdžiui, agresyvus elgesys gali sukelti didelį priešiskumą ar net agresiją vaiko atžvilgiu. Jeigu suaugęs nesuvokia šios iš esmės natūralios reakcijos, tada gali atsakyti agresija [agresiją ir nepageidaujamas elgesys bus dar labiau skatinamas, prasidės kova – kas ką nugalės, vaikui tai bus dar vienas patvirtinimas, kad niekas jo nemyli, visas pasaulis yra nusiteikęs prieš jį. Tokie kovoje nebus laimėjusiųjų, ši kova tik sudarys ydingą ratą, nes toks suaugusiojo elgesys tik kurs naujas stresines situacijas.

Apibendrinant galima teigti, jog vaikas savo agresyviu elgesiu tarsi provokuoja suaugusįjį irgi veikti impulsyviai ir agresyviai. Tuomet kai suaugęs iš anksto numatys tokią galimybę, nesiels vien jausmų skatinamas, supras, iš kur kyla tie jausmai, – tada galės profesionaliai susidoroti šioje sunkioje situacijoje. Nesieltgi skatinamam vien jausmų, nereiškia tuos jausmus neigti. Tai yra suvokti, kad tie jausmai yra, bet ne kaip tavo trūkumas, o kaip dalis tavęs, tai yra pasakyti „ne“ ne jausmams, o agresyviai jų išraiškai.

Neretai auklėtojai, dirbantys su agresyviais vaikais, jaučia, kad jų darbas nėra efektyvus, neduoda laukiamo rezultato, dėl to kaltina save ar kitus. Kad taip nebūtų, reikia visada prisiminti:

1. Darbas su agresyviais vaikais turi trukti ilgai, rezultato niekada nepamatysite po kelių dienų, galbūt tik po kelerių metų. Todėl neverta sau kelti nerealių uždavinių, – kad elgesys pasikeis tuoj pat, susitikus su jumis.

2. Įvairios krizinės situacijos, dirbant su tokiais vaikais, yra normalus ir natūralus reiškinys. Tai nėra nei gerai, nei blogai, paprasčiausiai, tokiems vaikams taip reaguoti yra toks pats dalykas kaip mums kvėpuoti.

1. EMOCINIS PALAIKYMAS

Emocinis palaikymas – tai toks metodas, kai esant stresinei situacijai ar impulsyvaus elgesio proveržiui, vaikui suteikiamas papildomas dėmesys, dažniausiai emocinio pobūdžio. To tikslas – sustiprinti stresinėje situacijoje esantį Ego ir Superego. Pavyzdžiui, kilus konfliktinei situacijai, auklėtojas paima vaiką už rankos ir ramiai, padrašinančiai pasako, jog suprantama, kad jis blogai jaučiasi, verbaliai

ir neverbaliai parodo, jog jis yra vertinamas ir pan., pasiūlo kokią nors veiklą ir pan. Šis metodas yra reikšmingas, kai nepageidaujamo elgesio pagrindinės atsiradimo priežastys yra žemas savęs vertinimas. Kuo žemesnis savęs vertinimas, tuo dažniau šis būdas naudojamas. Taip pat šis būdas tinkamas, kai nerimas ir iš to kylanti agresija atsiranda dėl konkurencinių reakcijų tarp vaikų. Kontraindikuotinas šis metodas, jeigu netinkamas elgesys yra provokuojančio pobūdžio.

2. HUMORAS

Tai toks metodas, kai auklėtojas, esant provokuojančiam vaiko elgesiui ar kitoms netinkamo elgesio formoms, kilus nerimui, reaguoja į tai pajukavimu ar humoru.

Juokaudamas suaugęs demonstruoja, jog yra saugus šioje situacijoje, jo neišgąsdino agresyvus ar kitoks elgesys. Tai ypač naudinga, jei elgesys yra provokuojančio pobūdžio. Kada suaugęs naudoja humorą, vaikui sumažėja nerimas, baimė, kaltes jausmas dėl savo netinkamo elgesio. Taip elgdamasis suaugęs duoda šansą vaikui išeiti iš susidariusios situacijos, prarandant kuo mažiau savigarbos. Netinkamos humor formos yra sarkazmas, cinizmas, piktdžiugiškas juokavimas, juokavimas menkinant vaiką, nes tai tik padidina įtampą ar agresiją.

3. PADRAŠINIMAS IR PAGALBA

Kai kuriems vaikams agresijos protrūkiai atsiranda tada, kai dėl tam tikros priežasties jie negali pasiekti savo tikslo. Žemo Ego funkcionavimo vaikui agresijos priepuolis gali atsirasti ir dėl, atrodytu, nereikšmingų dalykų, pvz., jis negali išspręsti matematikos uždavinio. Šioje situacijoje geriausiai padeda Ego palaikancios technikos – padrašinimas ir pagalba. Ši pagalba turi būti dozuota – pati mažiausia, kad duotų efektą. Tai yra efektyvi priemonė, tačiau per intensyvus jos naudojimas gali turėti neigiamų pasekmių – vaikas gali pasidaryti priklausomas nuo šio metodo ir visai nesusidoroti su sudėtingomis situacijomis pats.

4. INTERPRETACIJOS

Tai būdas, kai suaugęs (AT) padeda vaikui suprasti realią situacijos prasmę ar parodo tikrą vaiko motyvaciją toje situacijoje. Interpretacijos gali būti įvairaus lygio – pradedant papildomos informacijos suteikimu ir baigiant interpretacijomis, kuriomis yra susiejamas vaiko elgesys ir jo jausmai, norai. Čia minimos interpretacijos nėra tolygios psichodinaminės terapijos interpretacijos, kurių tikslas yra paciento elgesį susieti su nesąmoningais jausmais, troškimais, kylančiais iš to žmogaus praeties. Čia interpretuojant gali būti susieti būtent šioje trumpalaikėje situacijoje kylantys jausmai ir veiksmai.

5. ĮTRAUKIMAS Į KITĄ VEIKLĄ

Šis metodas labiausiai tinka jaunesniojo mokyklinio amžiaus ir jaunesniems vaikams. Atsiradus konfliktinei situacijai, kylant vaiko nerimui, personalo narys pasiūlo vaikui įdomią veiklą, tuo užkirsdamas kelią konfliktinei situacijai. Pvz.: vaikas paima kokį nors daiktą (žaislą, įrangos detalę ar pan.) ir elgiasi su juo taip, kad gali sužeisti save ir kitus, gali kilti konfliktas su kitais pacientais, o suaugęs parodo, kaip tuo daiktu galima veikti ką nors įdomaus. Šis metodas netinka esant labai ryškiai išreikštam nerimui ar jau kilus agresyviam elgesiui.

6. PERGRUPAVIMAS

Kartais agresyvus elgesys kyla dėl visos grupės vaikų saveikos ypač tuomet, kai skyriuje yra vaikai su įvairia psichopatologija. Šiais atvejais yra naudinga padaryti tam tikrus pakeitimus vaikų grupėje. Galimi keli pergrupavimo variantai – yra keičiama skyriaus, vaikų grupių (klasės, kambario, laisvalaikio ir pan.) sudėtis. Aišku, tokiu būdu nėra įveikiama kažkokia problema iš esmės, o tiesiog pasidaro ją patogia įveikti. Antra, gali būti padaromi tam tikri pakeitimai tam tikros grupės viduje, nekeičiant jos sudėties. Pvz.: koreguojama užduotis taip: į veiklą yra įtraukiami visi grupės nariai, jeigu nerimas ir agresija kyla dėl atstūmimo pojūčio. Trečia ir kraštutinė pergrupavimo rūšis gali

būti vaiko pašalinimas iš skyriaus (grupės). Tai reikalinga tais atvejais, kai vaikas dėl savo psichopatologijos provokuoja didelį nerimą ir agresiją kitų pacientų, kas stabdo bendrą visą likusių pacientų terapinį procesą. Dalinis pašalinimo variantas, – kuomet įvairiais būdais ribojami paciento ir „pašalinamojo“ santykiai.

Reikia visada prisiminti, kad pergrupavimas yra prevencinė priemonė, daug mažiau tinka agresijai slopinti.

7. PERSTRUKTŪRIZAVIMAS

Tam tikros situacijos neretai išprovokuoja agresiją. Pvz.: vaikai mielai klausysis pasakojimo ar žais mėgiama žaidimą, bet nuobodulys, triukšmas gali sukelti audringą vaikų reakciją. Tačiau būna ir taip, kad visą laiką vaikams patikę užsiėmimai sukelia agresiją. Pvz.: linksmas žaidimas užsitęsia, vaikai nori tęsti žaidimą, yra aktyvūs, bet jau atėjo laikas miego. Taigi, esant tokioms ir panašioms situacijoms, nereikalingas tolesnis „geležinis“ struktūros laikymas. Planuojant veiklą, galima galvoti apie žaidimo laiko paaankstinimą, ką daryti, kad žaidimas būtų užbaigtas anksčiau? – subalansuota sistema (dienos struktūra) gali tapti išbalansuota, jeigu joje atsiranda naujų elementų (taip pat pacientų).

8. TIESIOGINIS APELIAVIMAS

Viena iš dažniausiai daromų personalų klaidų yra ta, kad su nenorimu elgesiu stengiasi susidoroti naudodami drastiškas priemones – drausdami, stabdydami, gašdindami, bausdami netgi tais atvejais, kai vaikai yra išugdytas vidinis kontrolės jausmas. Tokiais atvejais apeliavimas į šiuos jausmus yra naudingas. Kuo stipresnis yra vaiko sutrikimas, tuo mažiau yra galimybių šiam tiesioginiam apeliavimui, ir atvirkščiai. Pavyzdžiui, vaikas neturi ir menkausio supratimo, kokios yra elgesio normos prie stalo; tada apeliavimas į gėdos jausmus yra beprasmiškas. Taigi šis metodas yra tinkamas tuomet, kai vaiko funkcionavimo lygis pradeda kilti bendrame terapiniame procese.

Galima apeliuoti į suaugusiojo jausmus, į vaiko ir suaugusiojo santykių pobūdį. Pavyzdžiui: „Jonuk, padėk į lentyną šitą žaislą, galėsi

su juo pažaisti ryt ryte, dabar aš esu pavargęs ir šis garsas man labai trukdo". Galima priminti kokio nors poelgio pasekmes, pavyzdžiui: „... tu galėsi žaisti kompiuteriu tik tuo atveju, jeigu dabar eisi į savo kambarį". Svarbu šiuo atveju stengtis, kad sakinyje būtų kuo mažiau arba visai nebūtų žodžių ir frazių su dalelyte „ne“, nes tai savaime gali išaukti protestą.

Kartais naudingas, ypač vyresniems vaikams ir paaugliams, apeliavimas į bendraamžių grupės moralines vertybes: „Manau, Jonai, jeigu triukšmausi, tas nepatiks kitiems vaikams“. Kitos apeliavimo rūšys:

- į sveiką narcisizmą: „Jonai, tuoj kiti pastebės tavo elgesį“.

- į kitų vaikų reakciją: „Jonai, aš įsivaizduoju, ką pasakys Petras ir Vova tai pamatę“.

- į hierarchiją: „Jonai, tu dabar nenori klausytis manęs, bet tu žinai, daktaras Jurgis to daryti neleidžia“. – Taikant šią intervenciją, svarbu, kad ji nevirstų paprastu gąsdinimu koku nors asmeniu. Reikėtų apeliuoti į autoritingą figūrą, su kuria vaikas turi kokių nors ryšių.

- į superegines vertybes: „Jonai, tu esi pažadėjęs elgtis kitaip, aš žinau“.

- į keliamą pavojų: „Padėk žaislus į dėželę, taip gali sužeisti kitus, tu pats žinai“.

9. PAŠALINIMAS IŠ SITUACIJOS

Šis metodas yra naudojamas tuomet, kai vaiko agresyvus elgesys jokiomis kitokiomis priemonėmis nesukontroliuojamas, kai kritinė situacija pasiekia savo viršūnę. Taip pat kartais šį metodą galima naudoti ir kaip prevencinę metodą.

Pašalinimo kriterijai:

1. Fizinis pavojus sau ir kitiems;
2. Buvimas bendraamžių grupėje provokuoja labai didelį nerimą ir konfliktinę situaciją;
3. Vaiko buvimas bendraamžių grupėje didina kitų vaikų nerimą ir agresiją;
4. Dėl savo elgesio vaikas gali prarasti bendraamžių pagarbą ir pasitikėjimą;
5. Vaiko elgesys nėra labai destruktivus ir galima jį sustabdyti kitomis priemonėmis, tačiau yra pažeidžiamos labai svarbios

taisyklės, ir reikia labai aiškiai tai pademonstruoti.

Atsargumo priemonės ir kontraindikacijos, naudojant pašalinimo metodus:

1. Rapporto (terapinių ryšių) išsaugojimas. Jeigu pašalinant suaugęs elgiasi triumfuojančia, demonstruoja tiek verbaliai, tiek neverbaliai, kad jis šioje situacijoje stipresnis, kad jis nugalėjo, vaikas pajus tik priešiškumą, jausis skaudžiai ir nepelnytai nubaustas, atstumtas. Tai pakenks tolesniam terapiniam procesui, nors ši situacija bus įveikta.

2. Pašalinimo įtaka kitiems vaikams ar vaikų grupei. Pašalinimas gali išprovokuoti solidarumo su nukentėjusiuoju reakcijas ar sukelti labai stiprius jausmus, – kad jų gali nemylėti, atstumti. Taip pat dėl pašalinimo grupė gali indentifikuotis su suaugusiais ir pašalintasis tada taps „atpirkimo ožiu“.

3. Padėties grupėje pakeitimas. Reikia atkreipti dėmesį, kad pašalinimas gali grupei turėti ir šiuos poveikius: vaikas grupėje praras autoritetą ir dėl to bus labai sunku vėl joje pritapti arba, ypač jeigu vaiko elgesys yra manipuliacinis, jis gali tapti grupės didvyriu. Nė viena iš šių dviejų galimybių nėra naudinga. Visais šiais atvejais pašalinimo metodas yra vengtinas.

Nepakanka tik pašalinti vaiką iš tam tikros situacijos. Prieš pašalinant visada reikia sau atsakyti į klausimą, kas atsitiks dėl pašalinimo. Reikia, kad kas nors iš personalo būtų su pašalintu vaiku, antrap griunantis elgesys gali dar sustiprėti ar vaikas paprasčiausiai pabėgs. Užsiėmimas pašalintam vaikui turi būti toks, kad padėtų jam kuo greičiau grįžti į „normalią“ būseną, tačiau neturi būti toks, kad vaikas suvoktų tą užsiėmimą kaip apdovanojimą, kitu atveju gali prasidėti manipuliacinis elgesys. Vaikas neturi girdėti ar matyti likusios vaikų grupės veiklos.

10. SĄMONINGAS IGNORAVIMAS

Tai toks metodas, kai sąmoningai nekreipiamas dėmesys į kokius nors netoleruotino elgesio pasireiškimus. Sėkmingai galima naudoti šią metodą, kada elgesys yra demonstracinio pobūdžio. Kartais šis metodas naudojamas ir tada, kai kitokių būdų naudojimas sustabdyti

netoleruojamą elgesį gali išsukti daugiau problemų negu pats tas elgesys. Taigi, svarbiausias dalykas naudojant šį metodą, yra diferencijuoti, kokį elgesį galima ignoruoti, kokio – ne. Dažniausiai tai galima padaryti tik ilgai stebint vaiką.

11. SIGNALŲ DAVIMAS

Beveik visada agresyvus ar panašus elgesys atsiranda ne todėl, kad vaikas nežino, kas yra gerai, kas yra blogai, kas leistina, o kas ne. Dauguma atvejų agresija kyla dėl to, kad vaiko Ego ir Superego nėra pakankamai brandūs, kad galėtų „atlaikyti“ tam tikrą nerimą keliančią situaciją. Duodamas ženklas, kad toks elgesys nėra priimtinas, suaugęs stimuliuoja vaiko vidinę kontrolę. Signalas gali būti duodamas įvairiais būdais – žvilgsniu, gestu, trumpu žodžiu. Svarbu, kad nebūtų pasijuokimo iš vaiko, jo menkinimo.

Šis būdas netinka, kai agresyvus elgesys pasiekia palyginti aukštą savo išraišką, kai nėra tarp suaugusiojo ir vaiko artimesnio kontakto.

12. BAUSMĖS IR NUOBAUDOS

Kas yra bausmė, skirtingi žmonės supranta skirtingai. Neretai bausmė suvokiama kaip suaugusio žmogaus pykčio proveržis, mušimas ir pan. Aišku, tai nėra bausmė. Dažniausiai bausmė suvokiama kaip mokomoji priemonė, paremta malonumo-nemalonumo principu, tikintis, kad tai padės individui geriau kontroliuoti savo impulsus, o dėl to mažės nepageidaujamo elgesio pasireiškimas. Bausmė bus efektyvi tada, kai bausmės situacija bus nemaloni, nemalonumo jausmas bus susietas su ta nepageidaujama veikla, o ne su baudžiančiu asmeniu. Nemalonumo jausmas ir agresija, kylanti bausmės metu, turi būti internalizuota ir nukreipta į tą asmenybės dalį, kuri sukėlė problemą, nemalonumas turi būti internalizuotas taip, kad labiau kontroliuotų impulsus, o ne didintų nerimą, agresijos būsenas. Taigi bausmė bus efektyvi tada, kai vaikas jausis tiek nemaloniai, jog supyks, supyks dėl to, kad supras, kad jo elgesys iššaukė bausmę, bet supyks ne ant to, kuris baudžia, ir sugebės panaudoti bausmės metu kilusią agresiją pozityviems tikslams, o ne

išlūčio prieuoliui atsirasti.

Taigi, kad bausmė būtų efektyvi, reikalingas tam tikras ir gana aukštas Ego brandumo lygis. Dažnai tokio lygio agresyvaus elgesio vaikai dar nėra pasiekę, todėl ir bausmės jiems dažnai nėra efektyvios, o kartais net visai kontraindikuotinos.

Kiti atvejai, kada bausmės nėra taikytinos:

1. Kai bausmė tampa iš esmės paskatinimu;
2. Kai vaikas turi mazochistinių bruožų;
3. Kai nuvertina save dėl depresinės simptomatikos.

Dėl šių priežasčių neretai susidaro tokia situacija: už savo elgesį vaikas turi būti baudžiamas, bet kuo labiau bus baudžiamas, tuo mažiau bausmė bus efektyvi. Taigi nebaudimas neturėtų būti suprantamas kaip totalinis visko leidimas, o kaip tam tikra terapinė priemonė. Susidorojimui su elgesio problemomis tokiu atveju galima naudoti daugelį kitų būdų.

Tai vaiko elgesiui daroma įtaka, pažadinant ar suteikiant kokį nors malonumą. Šiuo būdu galima tiek sustabdyti kokį nors elgesį, tiek paskatinti naują. Mes tikimės, kad vaikas padarys ką nors, kas jam atrodo nereikalinga ir nemaloni, jei jam pažadėsime ką nors malonaus ir vertingo atlikus tai, arba, mes tikimės, kad jis nustos ką nors daryti, jei tikėsis po to gauti kažką malonaus.

Kad šis metodas būtų efektyvus, vaikas turi sugebėti panaudoti tą pažadą suteikti malonumą ateityje savo impulsų kontrolei skatinti dabar. Vaikas turi suprasti ryšį tarp poelgio ir paskatinimo, o ne priimti paskatinimą kaip netikėtai iš dangaus nukritusį malonumą ar ypatingą suaugusiojo gerumą. Taigi, paskatinimai efektyvūs tik gana aukšto Ego funkcionavimo vaikams.

Reikėtų vengti šio metodo, jeigu vaikas labai impulsyvus, labai išreikštos elgesio problemos, nes yra maža tikimybė, jog jis galės laikytis terapinio kontrakto sąlygų, todėl visą laiką jausis nenusipelnęs paskatinimo.

Jeigu taikomas šis metodas, neišvengiamai kyla papildomos problemos vaikų grupėje – vienas vaikas gaus tą, ko kitas vaikas negavo.

Visi aprašytieji metodai nėra izoliuoti vienas nuo kito. Praktiniame darbe paprastai naudojami įvairūs jų deriniai; skirtingi skirtingiems vaikams. Kuris metodas labiausiai tinka, galima pasakyti tik ilgai stebint vaiką.

LITERATŪRA:

1. Redl F., Winemam D. Controls from Within: Techniques for Treatment of the aggressive Child Glencoe, Ill //The Free Press. 1952.
2. Bettelheim B. A Home for the Heat, NY. Alfred A. Knopf. 1974.
3. Barkley R. A., Eight Principles to Guide ADHD Children, ADHD Report, vol. 1, Nr. 2, 1993.
4. Long N. J. Understanding the Dynamics of Aggression and Counteraggression in Students and Staff //The Harwrth Press. 1991.